

Könyv tizennyolc éven felülieknek

Szappanos Gábor: *A királynő mélyén*

„Mindent tud immár a paráznaságról” –
Kálnoky László: *Az aszkéta pillanata*

Mielőtt a rengeteg erotikus jelenettel fűszerezett regényt érté-

kelném, előrebocsátom: nem akarom Szappanos Gábor művét a pornóirodalom gyanújába keverni, legfeljebb azt mérlegelem, hogy végül is miben különbözik ez az alkotás az olvasói ösztönök felszítását szolgáló, alantas ponyvairodalomtól. A világirodalom, a film- és a képzőművészet számos példával igazolja, hogy a szexualitás (és az erőszak) megjelenítése alapján nehéz volna megkülönböztetni a kéjelgés irodalmát és a magas művészetet. Gondoljunk csak Swift *Gulliver-jének* arra a jelenetére, amelyben a csintalan brogdingnagi óriáskirály-kisasszony a legcsiklandósabb testrészébe helyezi a hozzá képest Hüvelyk Matyi méretű hajóorvost. A legjobb filmek közül Fellini *Casanováját* említem, amelyben a pásztorórákra szerződött szexmester olyan púpos-kancsal (s persze gazdag) nőknek szerez boldog órákat, akiket a diáknyelv bányarémnek nevezne, s az aktus közben a hős sokkal inkább érzi magát

TARANDUS KIADÓ,
2011

kiszolgáltatót bérabszolganak, mint szerelmes kandúrnak.

A hímmacska arról jutott eszembe, hogy az első leütéstől az utolsóig idézőjelbe zárt történetet nem más „beszéli el”, mint a Szappanos Gábor által elképzelt *Kandúr Gyula* író, Krúdy Gyula parodizált alakmása, aki saját ikerteremtényével, Szindbáddal együtt egészen különös dolgokat él át egy-két nap leforgása alatt egy nyolcvan évig lappangó, de napjainkban végre napvilágra került elbeszélésében. A kéziratletlet Krúdy-imádaton, stílusgyakorlaton, parodizáló hajlamon és a kalandregények fordulatosságán alapuló kitaláció. A két nem mindennapi férfiú, Kandúr Gyula író és Szindbád, a regényhős vetelkedni kezd a szerelmi atlétikában, amelyet mindketten magas fokon űznek. Az erőpróba Majmunka nyilvánosházában indul ama velős csontos húselevessel, amelynek látható élményében mindnyájunkat részletett Huszárík Zoltán felejthetetlen filmje, a *Szindbád*, és kissé elfajuló szexjelenetekkel

folytatódik csinos táncosnők közreműködésével. A regény szerkezeti gyöngéje, hogy míg Majmunka házában Kandúr Gyula szenvedések árán is győz, addig Szindbád kissé jellegtelen mellékszereplő lesz arab névadójának területén, Közel-Keleten – ott is Kandúr a különb a kényszer alatt folytatott szexmérkőzésben. Rendjén való, hogy a „teremtő” (az író) erősebb „teremtményénél” (a hősnél), és nem az a gondom, hogy Szindbád is jobb szerepet érdemelne, hanem hogy a szerkezetből hiányzik némi szimmetria – ezért éreztem kissé lejtősnek a mű befejezését.

Kandúr Gyula nem egészen azonos Krúdy Gyulával, de a félreérthetetlen Kandúr–Krúdy (szó)játék nyomán mégis fölvetődik a kérdés: vajon illendő-e írőklasszikusunkat, akár némi névtorzítással is, belévetni egy másik író regényébe név szerint megnevezett epikai hősével együtt. Nincs birtokomban olyan esztétikai elmélet, amellyel ezt eldönthetném, de az írásművészet gyakorlatából vett érv lehengerlő: Márai Sándor – Jékely Zoltán mellett a legragyogóbb *krúdysta* írónk – *Szindbád hazamegy* címmel írta meg Krúdy személyétől és művészetétől egyaránt ihletett művét. Amit szabad Márainak, azt szabad Szappanosnak is.

A Szindbád név Krúdynál is átvétel az *Ezeregyéjszaka* arab népmeseegyütteméből. A közel-keleti mesék, novellák hét fejezete Szindbád utazásairól és szerelmi kalandjairól szól Seherezádé előadásában. A kerettörténet szerint a halálra ítélt szép és okos nő az életét köszönheti lenyűgöző mesélőkészségének – ezeregy átmesélt éjszakán keresztül halogatják a kivégzését, végül megkegyelmeznek neki. Az írók – Krúdy is, Szappanos is – jelképesen *a mesélés éltető hatalmát* látják a régi műben, jórészt a benne uralkodó erotikának és a kalandokkal ébren tartott olvasói kíváncsiságnak köszönhetően.

Szappanos regénye mindenekelőtt *szórazokozatni* akar. Rengeteg hatáselemet használ, egészen a zsúfoltságig anélkül, hogy ez a tömény történéskavalkád, ez a kétezer évnyi és kétezer kilométernyi tér- és időbeli „utazás” zavarossá vagy követhetlenné válna.

Szappanos Gábor boszorkányos mestere a tollnak, és úgy közlekedik a Krúdy-korabeli évtizedek meg a Gergely-naptár időszámításának kezdete (a Krisztus születése körüli idők) közt, mint egy mai repülőjárat pilótája Ferihegy és Damaszkusz vagy Jeruzsálem között. Mondhatnék más városokat is előázsiai viszonylatban, mert a szerző egy sziklás-homokos sivatagban épült városba, a *nabateusok* lakta *Petrába* röpti ikerhőseit egy repülő szőnyegen, s ez a légi jármű az arab eredetiben szereplő Szindbád világában, Közel-Keleten honos. Különös fogadtatásban részesülnek hőseink, mármint a Szappanos-regény szereplői. A vendéglátó király, Aretász megvacsoráztatja őket, s a magyar nyomornak nem túl ízletes lakoma után cserébe azt várja el az írótól, hogy a város főterén hajnalig szeretkezzen nyilvánosan a királynővel, a kihívóan buja, telt idomú Talithával. A szeretkezés nem érhet véget napkelte előtt, Kandúr Gyulának öt órán keresztül egyfolytában, lankadatlanul gyönyört kell szereznie a királynénak, különben halál fia lesz. Érzelem hiányában, egy teljesen ismeretlen nővel nehéz ilyen kiadós testi kapcsolatot létesíteni. Hogy az író-hős eleget tessen a sportteljesítményként sem csekély feladatnak, főként az erőbeosztásra összpontosít. Szerencsére Talitha beszél *arámul*, és Szappanos Gábor az író, Kandúr Gyulát is felruházza azzal a tudással, hogy folyékonyan beszéljen ezen a nyelven, s így nemcsak szexuális, hanem szellemi partnerre is lel a nőben.

Fiziológiai szempontból is, bátorságból is bajnokká avatja hőst a regény írója: miközben Kandúr Gyula öt órán keresztül állja a sarat – a könyv címének megfelelően „a királynő mélyén” –, folyamatosan beszélget a kívánatos néemberrel, s közben még filozofál is, noha tudván tudja: *a tett halála az okoskodás*. Szerencsére Talitha jólelkű nő, és tudja, hogy a férfi szolgálatait viszonznia kell ahhoz, hogy hajnalig kitarsson, így a leleményesen elnyújtott, de nagy önfegyelemmel adagolt kéj elnyeri jutalmát. Csak eleinte hisszük, hogy a vérbő nőszemély inkább taszítólag, mintsem vonzón hat a tollforgatás

casanovai erényekkel is megáldott XX. századi klasszikus alteregójára, Kandúr Gyulára. Szeretkezésüket alig tudják abbahagyni, amikor a kakas hajnalt kiált. Közben a királynő – vagy inkább királyi rabnő – szavaiból kiderül, hogy a király ferde hajlamú, kegyetlen zsarnok, aki a városba tévedő vendégeit mindig ilyen hosszan tartó mutatványra kényszeríti a város nagy nyilvánossága előtt. A Thalita tudja, hogy az általa „Dulá”-nak szólított Gyula akár kitart a végsőig, akár lelehad a férfiasága napkelte előtt, mindenképp a halál martaléka lesz a papnőktől kezelésbe vett Szindbáddal együtt: a sziklába vágott templom oltára előtti mély üregbe vetik őket, ahol bűzlő, vonagló hekatomba várja az áldozatokat, ezért javaslatokat tesz neki a szökésre.

A beszélgetés közben egyre jobban össze-melegszik a fáklyás voyeurökből álló nézőközönség előtt szeretkező pár. Ők megfelelkeznek a zavaró körülményekről, pedig nem túlságosan épületes dolog, ha ezernyi szem-pár figyelni együttlétüket. Aresztasz az egész városban kötelezővé tette a nabateusoknak a nyilvános bujálkodást. A kivégzőhelyhez hasonló, fából ácsolt magaslaton szeretkező pár nászán felbuzdulva, a nézők mohón egymásnak esnek, hogy királyuk parancsára ki-elégítsék a kéjleséből fakadó vágyaikat.

Amikor idáig jutottam a seherezádei mesében, ráébredtem: a magyar és a világirodalmi művek, írók, szereplők és motívumok erősen ironikus felhasználása nem pusztán a tájékozott regényfalók szórakoztatására szolgál. A szerző ennél mélyebben érvényesíti szatirikus hajlamát, akárcsak előző regényében, a *Csőregb Márton szenvedéseiben*. Szappanos Gábort erősen vonzza a kegyetlenségben is bővelkedő bacchanáliák megjelenítése, és ezen a téren mindig mesterien mozgatja meg a képzeletünket. Az irodalom magaslatára azért emelkedhet a pornóirodalom szintjéről, mert hősei szinte sosem adhatják át magukat zavartalanul a testi gyönyöröknek, mint valami jól tartott hárempasák vagy -pásik, hanem szenvedő áldozatai valamilyen önkénynek. Pedig nagy lelkek is hányszor csak a pusztá testi szerelmet állítják előtér-

be, elég, ha csak Krúdyt, Szentkuthyt, Jékelyt vagy a *Fairy spring*, a *Psyché* s a *Grancorn lovag* íróját, Weörest említem. Hadd vessem közbe ezt a fohászt Jékely Zoltán *Fülldt májusi est* című verséből: „...add nekem egyetlen éjszakáját / Egy vérbő, tettekre sz török basának!” Kandúr Gyulának, a pusztá életéért küzdve, ugyancsak ez a legfőbb óhaja, és meg is mutatja, mi a virtus.

Mindez humoros és szórakoztató, de tragikus, tragikomikus is. A kezdeti pajzán-ságból a kényszerű kéjlegés területére érve egyre inkább megérezzük a romlottság rémuralmát. Azt, hogy a sportból űzött, kizárólag testi élvezetre szánt kapcsolat is „lassan megmérgeződik” (Apollinaire: *Kikerisek*), ha nem fűti át a lelki rokonszenv, a hála, a részvét vagy bármely más pozitív érzélem. A szeretkezés emberi viszony, a lehető leg-szorosabb, még az alkalmi pásztoróra is, melyben pusztán élettani szükségleteinek ki-elégítéséül gyakorolja a férfi meg a nő. A teljesen személytelen, üzletszerű kapcsolatok kiábrándítóbbak. A nőt árucikké, a férfit vásárlóvá silányítja az „üzletszerű kéjlegés”, hogy a régi, bűnügyi szót használjam. A pénz-hatalom ezt gyakran felhasználja az egyén ellen, hol a zsarnoki önkény, hol a hatalmi perverzión, hol az általános társadalmi elide-genedés, hol a reklámfogásokra felhasznált testi ígézet formájában. A szerelem csere-árúvá zulesztése az őstársadalmak óta léte-zik, de a modern társadalmak hihetetlenül összezavarták a színeképet.

Szappanos előző művében *Csőregb Már-ton válogatott szenvedései* is nagyrészt abból fakadtak, hogy a fülldt szexet a hatalmasok (a nagymenő filmesek) csak a testi fájdalom-mal és a lelki megalázással együtt tartják eléggé ingerlőnek a luxuscikké tett nemiségben. Ez pedig rothadásillatú dekadens jelen-ség. A Római Birodalom vagy a reformáció idején, Észak-Európában a katolikus főpap-ság jórészt a romlottságába bukott bele, hogy átadja helyét az ugyanolyan túlzott puritánságnak, majd az álszent viktoriánus er-kölcsnek, a militarizált nyárspolgár és a „so-cialista embertípus” agrémének. A minden-kori fiatalok, a Rómeók és Júliák nem erre

törekedtek – de Philémon és Baucisz sem. Krúdy éppúgy tudta, mint Ady, hogy „nem a szív a csók fejedelme”, de művészetét éppúgy kitölti az emberi érzelem, mint a vele rokon lelkű Ady költészetét. S a jóra való érzelmekkel a sikamlósságokban bővelkedő Szappanos-regény sem halad szemben.

A szerelemgyilkosság régi találmány, s a középkori tilalom, a modern eldologiasodás és az erotikából űzött üzlet és álművészet csupán az egyik változat az embertelenségre. A mesterségesen fölkellet bujaságot mint árut évezredek óta újra és újra fölhalálja az emberiség. (Ezért nevezik a prostitúciót „ősi mesterségnek”.) Szappanos Gábor, mint már említettem, az időszámítás eleje körüli időbe helyezi történetének második részét, s érzeti: a perverzio kiirthatatlan hajlam. Nietzsche után szabadon mondva, *a hatalom akarata* hajtja igájába az embert, így annak nemiségét is. Tiltással, megfélemlítéssel, zsarolással, a szabad választás megvonásával, a nők leigázásával és a kasztrendszerek függőségeivel forgatja ki lényegükből a természetes vonzalmakat, létrehozza a megrontást, az emberkereskedelmet, a pedofiliát, a lány-

nevelő zárdát, a kaszárnyát és a nyilvánosházat – egyszóval minden eszközzel megrontja azt, amiről Nagy László ilyen szavakkal hagyott ránk: „Tisztának a tisztát őrizzük meg.”

Szappanos Gábor lényegében *elgondolkodtatva szórakoztató regényt* írt meg egy felgyorsított film iramában, kalandokkal, ingyencséget és horrort váltogató szexjelenetekkel, de érzésem szerint éppúgy nem öncélúan, mint a *Csőregh Márton válogatott szenvedéseiben*. Elképzelte, hogy egy Krúdy-formátumú férfi és teremtménye, Szindbád hogyan élné meg a régmúltban, de *mai ésszel elképzelve* a szerelmi életbe mesterségesen beoltott veszélyeket. Sok iróniát és a modern filmművészetből vett motívumot kevert regényébe. Hatására Fellini kesernyés humorú *Casanovája* éppúgy emlékezetembe villant, mint számos történelmi kosztümbe tuszkolt amerikai kalandfilm paródiája.

Bízom Szappanos Gábor etikai érzékében, a pusztá szakmaiság fölötti írói tehetségében, hogy kivételes megjelenítő- és képzeleterejét és szatirikus hajlamát továbbra is a helyesen működő, emberséges érzelmek érdekében üzemelteti.

ALFÖLDY JENŐ

ALFÖLDY JENŐ (1939) irodalomtörténész, kritikus. A Nemzeti Tankönyvkiadó nyugalmazott főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *A megszenvedett éden* (2010).

Szent György-hegy, Kisapáti